

CULTUUR VAN HET MODERNE

in de eerste helft van de twintigste eeuw

DE CULTUUR VAN HET MODERNE: 'Onder moderniteit versta ik het vergankelijke, het vluchtige, het toevallige, de ene helft van de kunst, waarvan de wederhelft het eeuwig onveranderlijke is.' C. Baudelaire, in: 'Le peintre de la vie moderne'. **Wat is modern? Wat is moderniteit?** "Moderniteit duidt op het verschijnsel van permanente verandering die het twintigste-eeuwse maatschappelijke en culturele leven heeft overheerst. In dit permanente veranderingsproces lijken nieuwe ontwikkelingen niet langer gebaseerd op het verleden en vormen vaak een breuk met de traditie. Voorbeelden hiervan zijn de sterk toegenomen industrialisatie, automatisering, toegenomen mobiliteit, toenemende massaconsumptie. Moderniteit staat voor de gerichtheid op een toekomst die anders zal zijn dan het verleden en het heden. Deze gerichtheid van de cultuur roept een ambiguïteit op, want de veranderingen brengen niet alleen nieuwe perspectieven, ze zorgen ook voor verlies van waardevolle ervaringen, voor ontworteling en vervreemding." Bron: prof. ir. U. Barbieri, website: Master ARCHITECTURE AND MODERNITY Dwelling and Public Building, TU Delft. Er zijn verschillende visies op de aanvang van moderniteit: 1: Renaissance – ontstaan van wetenschappelijke moderniteit; 2: Descartes – objectiviteit en wetenschappelijk onderzoek (17de eeuw); 3: Vanaf 1850 - industrialisatie & technologie; 4: Rond 1900 – Darwin, Einstein, Freud = nieuwe concepten over de wereld gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek. Modernisme in de kunsten, ontstaat aan het eind van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw: Er ontstaat een **breukvlak** tussen de oude maatschappij/kunst en de nieuwe maatschappij/kunst. Kunstenaars zijn op zoek naar vernieuwing, willen origineel zijn, unieke kunstwerken maken, onafhankelijk zijn (**autonomie**) en willen breken met het verleden. Zij geloven dat Kunst de maatschappij kan verbeteren (**Utopie**) en dat kunstenaars voorop lopen in deze ontwikkeling (**Avant-Garde**). Kunstenaars hebben ook een sterke wens tot vernieuwing van de kunst zelf. Onderzoek naar wat de essentie van kunst is (onderzoek naar vormgeving en abstractie, expressie en vervreemding), en wat het kenmerkende van elke kunstdiscipline is (**grondslagen onderzoek**) staat centraal in het modernisme.

Kernpunten:

- Vernieuwing/modern zijn
- Uniciteit & Autonomie
- Utopie = Nieuwe, betere maatschappij door Kunst
- Zoeken naar essentie (grondslagen)
- Vorm onderzoek (formeel)
- Abstractie
- Atonaliteit
- Expressie
- Angst & Vervreemding

Belangrijke Kunstenaars:

- Pablo Picasso; Wassily Kandinsky; Piet Mondriaan; Ernst Ludwig Kirchner; Constantin Brancusi; Salvador Dali; Marcel Duchamp
- Arnold Schönberg; Igor Strawinsky; Béla Bartók; Erik Satie.
- Isadora Duncan; Michel Fokine; Vaslav Nijinsky; Martha Graham; Oskar Schlemmer
- Gordon Craig; Vsevolod Meyerhold; Konstantin Stanislavski; Erwin Piscator; Berthold Brecht.
- Robert Wiene; Sergei Eisenstein; Fritz Lang; Man Ray; Charles Chaplin

Macht & de Moderne kunst:

- Kunstenaars willen onafhankelijk hun werk maken (streven naar autonomie)
- Kunsthandelaars & Verzamelaars
- Intendant: Sergej Diaghilev
- Politieke relaties: futurisme - nationalisme; socialisme - internationalisme (Bauhaus, De Stijl; Constructivisme)
- Verzet tegen de rede en de macht (in de kunst) = Surrealisme, Dadaïsme, anti-kunst.

FUNCTIES VAN KUNST:

Levensbeschouwelijk: Breuk met het verleden; Utopie (kunst kan maatschappij veranderen); Kunst heeft geestelijke waarde; Abstracte kunst (kunst is universeel heeft geen verhalen of verwijzingen nodig = autonome kunst)

Esthetica: schoonheid = geestelijk, niet materieel (abstractie = structuur achter de zichtbare natuur); Expressietheorieën; morele aspecten van verwerpen van decoratie; grondslagen onderzoek; ritme als centraal aspect in dans en muziek. Streven naar uniciteit en vernieuwing.

Opdrachtgevers: Nieuwe, experimentele opleidingen (Bauhaus); zelfstandige dansgezelschappen. Betrokken opdrachtgevers die onafhankelijkheid en experiment van kunstenaars waarderen. Breukvlak in de maatschappij: nationalisme versus internationalisme, socialisme.

Vermaak: Hollywood film als amusement; theatershows; amusementsideeën van muziek en dans.

Wetenschap: Kunst probeert de werkwijze van wetenschap te hanteren: grondslagenonderzoek; muzikale bronnen (partituren); Kunst als 'laboratorium' (Bauhaus); onderzoek naar nieuwe materialen en hun eigenschappen; uitbreiding begrip klankkleur.

Intercultureel: Onderzoek volksmuziek; Maskers, beelden en theater uit Afrika, Oceanië en Japan; Exotische aspecten van Ballets Russes; Jazz.

IN DE KUNSTEN:	VORM	INHOUD/BETEKENIS
Muziek	EXPRESSIE/VERVREEMDING: Schönberg: Expressietheorieën; vervreemding; emancipatie van de dissonant (atonaliteit; serialisme). Strawinsky, Bartók: meer op de voorgrond treden van het ritme. Bartók: onderzoek volksmuziek. Satie: amusementsmuziek. Hindemith: functionele muziek. Elektronische muziek (Russolo; Varèse).	Gevoelens uitdrukken = belangrijke doelstelling van kunst (Expressie). Gevoelens van vervreemding, existentiële angst voor de nieuwe, moderne maatschappij: het gevoel ontheemd te zijn.
Beeldende kunst	ABSTRACTIE: Zoeken naar de essentie. Natuur: de structuur achter de zichtbare natuur. Functionalisme (Bauhaus; De Stijl; Constructivisme) EXPRESSIE: Van het materiële naar het geestelijke: verwerping natuurgetrouwheid (Kandinsky, Mondriaan, Picasso, Brancusi); vorm, verhouding (De Stijl). VERVREEMDING: de wereld van het onderbewuste (Freud); de irrationaliteit en de anti-kunst. (Surrealisme en Dadaïsme)	Kunst = abstractie, expressie, vervreemding. Utopie = Kunstenaars kunnen de wereld verbeteren. Abstractie heeft universele betekenis; abstracte beelden hebben geen verhalen of context nodig (autonomie). Puurheid, zuiverheid van vorm nastreven. Functionaliteit in vormgeving.
Architectuur	ABSTRACTIE: Functionalisme; zakelijkheid: Form Follows Function. Onderzoek naar nieuwe materialen en hun eigenschappen (Bauhaus).	Gezond wonen: Licht, lucht en ruimte als richtlijnen voor architecten. Morele aspecten van verwerpen van decoratie (Loos).
Theater	ABSTRACTIE/EXPRESSIE: Symboliek in theaterdecors: Craig; Fysiek theater: Meyerhold; Psychologisch theater: Stanislavski; VERVREEMDING: Episodisch theater en vervreemdingseffecten: Brecht; Oosterse theater invloeden (Japan). Hollywoodfilm als amusement, theatershows.	Theater als middel om ideeën en gevoelens uit te drukken: vervreemding, expressie, maatschappijkritiek.
Dans	EXPRESSIE als leidraad voor dans. Exotische aspecten van Les Ballets Russes. Grondslagenonderzoek. Ritme meer op de voorgrond.	Gevoelens uitdrukken = belangrijke doelstelling van kunst (Expressie). Abstractie: mens & ruimte (Schlemmer)
Film	ABSTRACTIE/VERVREEMDING/EXPRESSIE. Filmtechniek wordt ingezet om: abstracte bewegende beelden te maken; om mensen te overtuigen, te vermaken.	Gevoelens uitdrukken; politieke ideeën uitdrukken (propaganda); Abstractie in filmexperimenten